

יער של ספרים

גלעד אוסטרובסקי

מנהל אגף הייעור, קק"ל
GiladO@kkl.org.il

שהוא שב ומדגיש – ללא עמל רב. לא פעם הוא מפליג בדבריו ומתאר בפרטי פרטים כמה מעט נחוץ לו לאדם כדי להתקיים, ועד כמה ההסתפקות במעט מותרת זמן לדברים החשובים בחיים:

קריאה, יצירה, שיחה טובה.

בפרק הראשון, שנקרא 'חיים של צמצום', הוא שואל: "הלעולם נשקוד על השגת יותר משיש לנו?". התשובה שלו היא הקניית הרגלים צנועים וטיפוח כישרון לצורכי קיום בסיסיים. לאיש המעשה נחוצים כלים ספורים בלבד: גרזן, סכין, מעדר, מריצה ועוד פריטים מעטים. לאיש הספר – אור העששית, נייר כתיבה וכמה ספרים. להשקפתו, המותרות גורמים לעיכוב בהתפתחות האדם. הוא מדגיש שדבריו אינם מיועדים לאלה השמחים בחלקם, אלא דווקא להמונים הבלתי מרוצים. מחשבותיו ותובנותיו שזורות בספר, והיער הוא המרחב המאפשר מחשבה נקייה ומעניק מיקוד וצלילות.

הדברים הללו עשויים להישמע כיום כלקוחים מעוד ספר של "העידן החדש", אך הם שונים בתכלית. ת'ורו הוא בעל החיבור הנודע "אי ציות אזרחי", הוא מבקר חברתי פעיל, קורא תיגר כנגד השררה, שוחר חירות שלא מהסס לצאת כנגד השלטונות ואף להיאסר בשל כך. הוא איננו פורש מהחברה. היער עבורו הוא מרחב חופשי, המפתח את המחשבה למען מעורבות מתמשכת לתיקון החברה. הוא איננו מתנזר מחברת בני אדם, אדרבא, הוא נפגש עם פשוטים ועם נכבדים ומשוחח איתם. בקתתו איננה נעולה לעולם, אלא פתוחה תמיד לעוברים ושבים. עוברי אורח מוזמנים להיכנס, גם בהיעדרו. לפעמים הם נוטלים דבר מה, לעיתים משאירים תשורה כלשהי.

ת'ורו מרבה להתפעל מהטבע, מהחיות המאכלסות את היער, מהעצים ומהצמחים. הוא מקשיב לצלילים הבוקעים מן היער ומן

וולדן – חיים ביער, מאת הנרי דייוויד ת'ורו, הוצאת מוסד ביאליק, ירושלים, 1962 (הדפסה חמישית, 2016)

ייתכן שלא שמעתם מעודכם על ספר זה שפורסם בשנת 1854 בארה"ב. הוא תורגם לעברית בשנת 1962, פורסם בסדרת ספרי מופת מהעולם על ידי מוסד ביאליק, והיה לנכס צאן ברזל. לימים נודעה לו השפעה רבה על התנועה הסביבתית האמריקאית ואף מעבר לה, והיו זמנים שניתן היה למצוא אותו מונח בצקלוננו של כל יערן ואיש סביבה.

את הספר כתב הנרי דייוויד ת'ורו (Henry David Thoreau) – פילוסוף, משורר ונטורליסט אמריקאי, שנודע ברוחו החופשית ובהתבוננותו המעמיקה. קשה לתייג את הספר. הוא איננו ספר עיון, וגם לא ספר פרזזה. הוא משלב חוויות מהחיים ביער, תיאורים מפורטים של היער והסביבה, דברי שירה והגות, והכול מתוך זיקה עמוקה לתרבות העולם ולשאלות בדבר מקומו של האדם בטבע. ת'ורו פרש מהעיר והקים לו בקתה קטנה לחופו של אגם וולדן (מכאן שמו של הספר) ליד העיירה קונקורד במסצ'וסטס, ארה"ב: "בשלהי מארס 1845 שאלתי גרזן וירדתי אל היער שלייד אגם וולדן". הוא חי בבקתה שהקים במו ידיו שנתיים וחודשיים, ובספר הוא מתאר תקופה זו בדרכו המיוחדת. לאחר שחטב כמה עצי אורן, התקין לעצמו מעון צנוע ששימש לו לבית בכל תקופת שהותו ביער.

ת'ורו הלך אל היער כדי להביט נכוחה על החיים. הוא רצה לפרנס את עצמו ולחיות מיגיע כפיו ללא הסתמכות על אחרים. הוא בנה, יצא לצוד, דג דגים ואפה לחם ללא שמרים. בקרחת היער הוא גידל חלקת שעועית שסיפקה לו יבול רב מכפי צורכו. בכל בוקר שחה באגם, גם בימות הקור. היער וסביבתו סיפקו לו את כל צרכיו, וכפי

הארץ הנושבת. הוא מאזין לריחות ולקולות ומהם מפליג למחשבות, לתיאורים ולסיפורים. הטבע נותן לו כוח: פעם אחת, הוא כותב, הרגיש בדידות גדולה, וזו נמוגה עם הישמע טפיפת טיפות הגשם על גג ביתו. לצד ההתפעמות מהטבע, הוא מגלה יחס מדעי לסביבתו, חוקר את אגם וולדן בעונות השונות, מודד את עומקו, ומספק נתונים על מועדי קפיאת האגם והפשרתו במהלך שהותו שם.

במושגים של היום היינו מגדירים אותו כשומר סביבה, אבל ת'ורו, בדרכו הייחודית, תמיד מביא מסר מורכב. לצד תיאורי הטבע המלבבים, הוא איננו יוצא כנגד הפיתוח והקדמה. הנפוץ הוא, הוא מתלהב מצפירת הרכבת ומהמטען שהיא נושאת בקרונותיה. הרכבת היא סמל לברכת הקדמה, והוא איננו תופס את הפיתוח כרע בל יגונה, אלא פשוט כטוב. הקונפליקט המובנה בין שימור לפיתוח, המוכר לנו היטב מזמננו שלנו, איננו מוצא ביטוי בספר, בוודאי לא כזירה של התנגשות. אפשר שלפני 170 שנה עוצמת הפיתוח לא דמתה לזו שיש כיום, אך נדמה לי שניתן למצוא את הסיבה במקום אחר, במורכבות היפה של ת'ורו, הבנויה רבדים רבדים. כפי שכותב שמעון הלקין במבוא לספר, ת'ורו הוא איש של הפכים משלימים: מדעיות ופלאיות, כובד ראש מדעי לצד עבודת האדמה וחרושת התעשייה. ומעל לכול, האמונה באדם והכפירה בו באות אצלו שלובות זו בזו.

הספר זכה לפרסום רב, והוא נכלל בין יצירות המופת הגדולות של המאה ה-19. הכרך שמונח לפניי מודפס בצפיפות ובגופן קטן, דבר שבוודאי אינו מקל על הקריאה. התרגום לעברית מוגש בלשון פיוטית וארכאית משהו, אבל שכרה של הקריאה רב. החיבור הזה הוא שיר הלל לחיים של עשייה עצמית ושל יצירה, הסתפקות במועט והתבוננות עמוקה בטבע. קשה לתחום אותו בסוגה ספרותית מוגדרת. הוא משלב חוויות, עיון ודברי שירה, והכול מתאחד למרקחת עשירה ומיוחדת.

בתום הקריאה רשמתי לעצמי צידה לדרך:

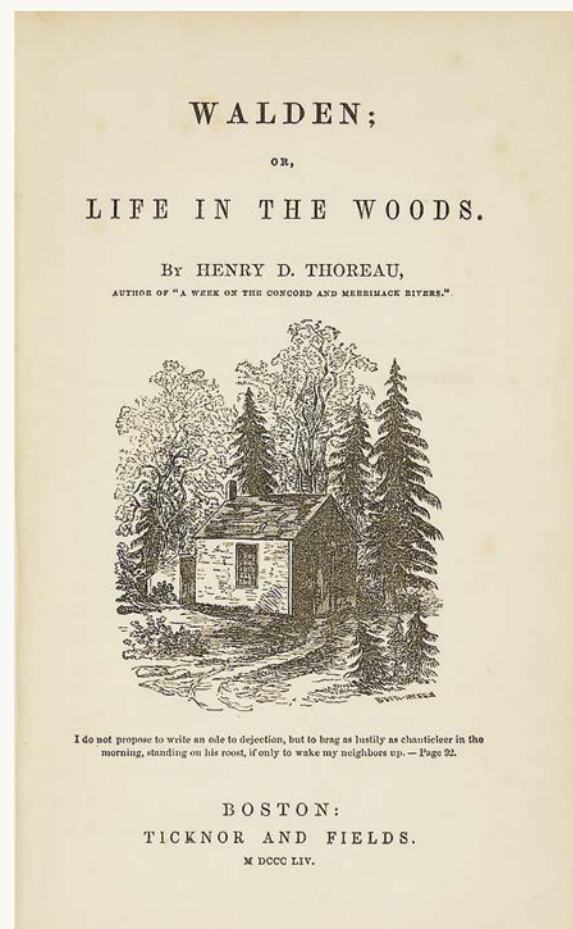
היער כמקום של שפע המאפשר חיים של צמצום: השפע הטבעי מצריך עבודה ומלאכה, ומלמד אותנו להסתפק במועט וליהנות מכך. היער כמקום מפלט, הרהור, כיול מערכות ומחשבה רעננה.

היער כמקום של בריאות פיזית ומנטלית.

היער כמקום של פיתוח כישורים והתמודדות אישית.

היער כמקום של חופש (ת'ורו נודע בכך שיצא כנגד העבדות באמריקה).

בניסוח מודרני ניתן לומר שת'ורו מרחיב את המושג 'שירותי המערכת האקולוגית' וכולל בהם היבטים נפשיים ופיזיים, ובעיקר מזכיר לנו את חשיבות המקום בפני עצמו, ללא ערך בר-מדידה.

תמונה 1

הדף הראשון במהדורה המקורית של וולדן.
את האיור ציירה אחותו סופיה

(לקוח מוויקיפדיה)

תמונה 2

הציטוט המפורסם של ת'ורו, ליד הבקתה בבריכת וולדן

(לקוח מוויקיפדיה)

